

TÜSİAD
YÖNETİM KURULU BAŞKANI
ÜMİT BOYNER'İN
İSTANBUL KÜRESEL FORUMU
TOPLANTISI
KONUŞMASI

13 Ekim 2012

İstanbul Kongre Merkezi

TÜSİAD AVRUPA İŞ DÜNYASI KONFEDERASYONU (BUSINESSEUROPE) ÜYESİDİR

İstanbul: Meşrutiyet Cad. No: 46 Tepebaşı 34420 İstanbul –Türkiye

Ankara: İnan Cad. No:39/4 Gaziosmanpaşa 06700 Ankara- Türkiye

Brüksel: 13. Avenue des Gaulois, 1040 Brussels-Belgium

Washington D.C.: 1250 24th Street, N.W., Suite Nr. 300, Washington D.C.20037-USA

Berlin: Märkisches Ufer, 28 Berlin 10179 Germany

Paris: 33, Rue de Galilée 75116 Paris France

Tel: +90 (212) 249 19 29

Tel: +90 (312) 468 10 11

Tel: +32 (2) 736 40 47

Tel: +1(202) 776 77 70

Tel: +49 (30) 288 786 300

Tel: +33 (1) 44 43 55 35

Faks: +90 212 249 13 50

Faks: +90 (312) 428 86 76

Faks: +32 (2) 736 3993

Faks: +1 (202) 776 77 71

Faks: +49(30) 288 786 399

Faks: +33 (1) 44 43 55 46

e-mail: tusiad@tusiad.org

e-mail: ankoffice@tusiad.org

e-mail: bxloffice@tusiad.org

e-mail: usoffice@tusiad.us

e-mail: berlinoffice@tusiad.org

e-mail: parisoffice@tusiad.org

www.tusiad.org

Lehman Brothers şirketinin çökmesinden sonra tüm boyutlarıyla gelişmiş dünyanın üzerine çöken finansal krizin ve ardından gelen ekonomik krizin dört yılını geride bıraktık. Dünya ekonomisi kırılğanlığını sürdürüyor. Hemen hiç bir gelişmiş ülkede sağlıklı büyüme hızları ufukta gözükmezken, krizin ilk yıllarında dünya ekonomisini taşıyan yükselen piyasalarda da, tabir-i caizse, bir tıkanma var.

Avrupa Birliği, hemşehrimiz Profesör Dani Rodrik'in meşhur trilemmasını aşamıyor. Rodrik'e göre küreselleşme, egemenlik ve demokrasinin üçünün bir arada götürülmesi mümkün değil. Demokratik ulus devletlerin bir barış projesi olarak başlattıkları ve dünya siyasetine bu anlamdaki katkısı Nobel Barış ödülü komitesi tarafından dün teslim edilen AB de bu çıkmazdan kurtulmanın yolunu arıyor. Yalnızca hükümetler düzeyinde değil toplumlar düzeyinde de küreselleşmenin egemenliği önüne geçmesine yönelik bir direniş var.

AB'yi ulusötesi ya da post-modern bir kimliğe sahip olduğu için öne çıkardım. Kendi varlığı güçlü bir entegrasyon modelinin sürmesine bağlı olan ve bu süreçten çok karlı çıkmış bir örgütlenmeden bahsediyoruz. AB'de bile böylesine bir direnişle karşılaşıyorsak dünya ölçeğinde egemen devletlerin küresel ekonomiyi, onun da ötesinde yerkürenin çevre sorununu ve benzeri küresel sorunları işbirliğiyle aşmaları ihtimali hayli düşük.

Kanımcıca bu direnişin özünü iyi anlamamız gerekiyor. Küresel ekonominin iyi işlemesi için neler yapılması gerektiğini akademik çalışmalarla, ya da iş dünyasında küresel alanda çalışan bir şirketsek kendi pratiğimizde görebiliriz. Bunları savunabiliriz de. Ancak yapılması gerektiğine inandıklarımızı istemeyenleri de 'onlar de bir şeyden anlamıyorlar' diyerek dışlayamayız. Bırakın vatandaşlık haklarının güçlü olduğu, hesap vermenin sistemin en önemli unsurunu teşkil ettiği demokratik ülkeleri, otoriter ülkelerde bile artık işinizi küçümsemeyle, vatandaş sıfatını taşıyanların talep ve şikayetlerini göz ardı ederek götürmeniz mümkün değil.

O halde küresel refahı arttırdığımızı, özellikle son yirmi yılda gözlemlediğimiz, dünyada pek çok ülkede yoksulluğun azalmasına yol açan, orta sınıf patlamasının gerçekleşmesine neden olan küreselleşme karşısındaki direnişin kaynağını anlamak zorundayız. Kendimce başka sosyal ve siyasal nedenleri bir kenara koyarak meseleyi adalet kavramı çerçevesinde ele almamız gerektiğini düşünüyorum.

BU, diğer boyutların önemsiz olduğu anlamına gelmiyor. Yalnızca adalet duygusunun bir toplumda güçlü olmasının, sistemin adil işlediğine, bölüşümün hakça yapıldığına inanılmasının hem ekonomik sistemin meşruiyeti hem de bizatihi büyümenin sağlığı açısından öneminin altını çizmek istiyorum. BU bağlamda da er ya da geç, şu ya da bu şekilde aşılacak olan ancak bugün milyonlarca insana büyük sıkıntılar yaşatan ekonomik krizin bir etik ve meşruiyet krizi olduğunu vurgulamam gerekir.

Adalet duygusunun en önemli bileşkeni eşitlik de bu ortamda üzerinde dikkatle durmamız gereken bir olgu haline geldi. Eşitsizliğin arttığı ülkelerde büyümenin toparlanması giderek artan sayıda çalışmayla ortaya konuyor. Bir dönem baş döndürücü büyüme hızlarına alışmış ekonomilerde dahi artan eşitsizlik bir yandan sosyal sorunların kaynağı olmaya başlarken diğer yandan sürdürülebilir büyümenin ve kalkınmanın önünde de engel teşkil ediyor.

ABD'de finansal kriz başladıktan sonra devlet, sistemin çarklarının işlemesini sürdürebilmek amacıyla zordaki bankalara, sigorta şirketlerine, finans kuruluşlarına astronomik diyebileceğimiz miktarlarda kaynak aktardı. Son tahlilde vergi mükelleflerinin parasını sistemi çökertmemek adına krizden sorumlu olanlara aktardı. Bu önlemler devreye sokulurken finans

sektörünün yaratılan değerden ne kadar yüksek bir pay aldığı, farklı sektörlerdeki yöneticilerin başarısız dahi olsalar inanılması zor miktarlarda ödüllere layık görüldükleri sıkça tartışıldı.

Devletin müdahalesiyle kurtulan şirketlerin yöneticilerinin sanki hiç bir şey olmamışçasına, kendileri olup bitende hiç bir sorumluluk taşımıyorlarmış gibi davranmaları, eski alışkanlıklarını sürdürmeleri kamuoyunda ciddi bir tepki yarattı. Bazı ülkeler tepkilerini üst yöneticilerin maaşlarına sınır getirme noktasına kadar taşıdılar.

İşsizliğin milyonları etkilediği, yaşanan mortgage krizi nedeniyle milyonlarca ailenin evsiz kaldığı bir krizin ardından “eşik altı kredi” icadıyla insanları batağa sürükleyenlerin hemen hiç bedel ödememeleri kamu vicdanını sarstı. Sistemin adil işlemediği, hakkaniyete uygun davranılmadığı savları güç kazandı. Piyasanın kendi başına ekonomik krizleri ve dengesizlikleri çözemeyeceği, adil olmadığı, adaletin sağlanması için kamu müdahalesinin gerekliliği son yirmi yılda hiç olmadığı kadar gündeme geldi.

Piyasa sisteminin bu türden adaletsizliklere yol açması sağ veya sol cenahta, aynı kökten beslense de farklı tepkilerle ortaya çıkan siyasi hareketlere can verdi. Geçtiğimiz yıl içinde ABD’den Çin’e, Rusya’dan İtalya’ya, Japonya’dan Güney Afrika’ya pek çok ülkede gerçekleşen gösterilerde ekonomik ya da siyasi anlamda adalet arayışı tartışmasız en başat güdüydü. Daha çok uzun süre sarsıntıları devam edecek olan Arap ülkelerindeki büyük toplumsal başkaldırı ve dönüşümün de temelde bir adalet ve eşitlik arayışından kaynaklandığını biliyoruz. Bugün de AB ülkelerinin bazılarındaki korkunç işsizlik oranları derin toplumsal çalkantılara yol açıyor. Çin ve Hindistan ya da Güney Afrika gibi yükselen ekonomilerde de büyümenin eşitlikçi şekilde paylaşılmadığı inancı, sistemin adil işlemediği görüşü siyasi istikrarı zorlama noktasına geliyor.

Ekonomik büyüme istikrar gerektirdiğine ve uzun vadeli istikrarın en önemli ögesi adalet ve eşitlik olduğuna göre bu konulara krizin ardından kurulacak ekonomik düzende daha fazla dikkat etmek zorundayız. Üstelik son zamanlarda yapılan bazı çalışmalar eşitlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin bugüne dek öngörülenden ya da inanılandan farklı olduğunu da ortaya koyuyor. Andrew Berg ve Jonathan Ostry Finance and Development dergisinde yayınladıkları bir yazıda genel kanının aksine toplumların “verimli üretimle eşitlikçi servet ve gelir dağılımı arasında yanıltıcı bir tercih yapmak zorunda olmadıklarını” savunuyorlar.

Yazarların farklı kıtalardaki ülkelerin verileri üzerinden yaptıkları çalışmanın sonucu ekonomik büyümenin eşitlikçi bir ortamda daha uzun zaman sürdürülebildiğini ortaya koyuyor. Gelirin daha eşitlikçi dağılımı büyümenin motorlarından birisi oluyor. Ancak gelir dağılımındaki eşitliğin önemini vurgularken, geliri dağıtma çabasıyla büyümenin sürdürülmesi arasındaki dengeyi korumaya da dikkat edilmesini şart koşuyorlar. Bu verilerin ışığında, yoksulların eğitime erişiminin önünü açmak, fırsat eşitliği yaratmak gibi ekonomi dışı teşvik sistemlerinin de piyasa ekonomilerinin daha iyi çalışmasına yardımcı olabileceği, ekonomi yönetimlerinin bu unsurları da hesaba katmaları gerektiği sonucuna varabiliriz.

Nobel ödüllü Hindistanlı iktisatçı Amartya Sen adalet duygusunun toplumsal yaşamdaki önemi hakkında özgün eserler vermiş bir bilim insanıdır. Krizin ilk yılında yazdığı bir yazıda Sen modern iktisat biliminin babası kabul edilen Adam Smith’in yalnızca piyasanın “gizli eli”nin iktisadi dengeleri kuracağı önermesiyle hatırlanmasının yanlışlığına dikkat çekiyor.

Smith’in ilk kitabı olan ve Milletlerin Zenginliği yayımlandıktan sonra ikinci baskısını da yayınladığı Theory of Moral Sentiments (Etik/Ahlaki Duygular Teorisi) bir toplumun uyum

içinde yaşayabilmesi, ekonomisinin düzgün işlemesi için yalnızca kar güdüsünün ya da ekonomik çıkarların yeterli olmadığını savunur. Bir toplumun düzgün işleyebilmesi, bir ekonomik düzenin tıkr tıkr çalışması için karşılıklı güven, adalet duygusunun yerleşikliği gibi moral unsurlar da en az kar güdüsü kadar kritik önemdedir.

Ne kadar uzun süreceğini bilmesek de, dünya bugünkü ekonomik krizi bir şekilde aşacaktır. Daha önceleri de örneklerini gördüğümüz gibi piyasa ekonomisi temelinde kapitalizm kendisini yeni şartlara göre yeniden kurgulayacaktır. Zaten en önemli özelliği de krizlerden sonra kendisini bir kez daha tanımlayabilmesidir.

Dünyanın karşı karşıya olduğu sorunların niteliği, çoğunluğu artık kentlerde yaşayan ve eğitilmiş olan toplumların talepleri bu yeni yapılanmada belirleyici olacaktır. Bu taleplerin ışığında şekillenecek yeni ekonominin eşitlik, adalet ve güven unsurlarını mutlaka verimlilik, üretkenlik ve karlılık unsurlarının yanına eşdeğer şekilde yerleştirmesi gerekecektir.